

МЕЂУБРЕМЕНИ ИЗВЈЕШТАЈ БР. 2
11.09. - 20.09.2006

I. САЖЕТАК

- Изборна кампања последњих седмица постаје све активнија што укључује јавне скупове, кампање одласка на врата грађана, плакате и опсежно коришћење медија. Активности кампање се проводе различитим интензитетом широм земље.
- Атмосфера је и даље пуна набоја и поларизована, а политичке странке и кандидати заузимају јаке ставове по националистичким питањима.
- За вријеме периода извјештавања, Централна изборна комисија (ЦИК) је одржала три сједнице и усвојила је већину образаца, пута и прописа неопходних за одржавање предстојећих избора.
- Након многих расправа Централна изборна комисија је одлучила да ће се питања националистичке реторике током кампање разматрати за сваки случај појединачно.
- Централна изборна комисија је размотрила неких дванаестак приговора и жалби за вријеме периода извјештавања. Жалбе су у већини случајева разријешене споразумно. Само једна жалба је поднесена Апелационом одјелу Суда Босне и Херцеговине.
- Иако је рјешавање одређених изборних приговора од стране Општинских изборних комисија (ОИК) новина на овим изборима, Општинске изборне комисије су углавном показале добро разумијевање и професионалност код извођења своје улоге.
- Након пажљивог разматрања Централна изборна комисија је одлучила да поступи на начин који ће дозволити свим расељеним лицима која су у међувремену изгубиле свој статус да задрже право гласања у њиховим пријератним општинама.
- Законске одредбе за бесплатни медијски простор јавних емитера су испоштоване и редовне телевизијске дебате су омогућиле кандидатима да пренесу своје поруке бирачком тијелу.
- Сва три јавна ТВ канала су у својим вијестима показала слаб интерес за изборне кампање, али су посветили значајан дио свог програма државним властима и њиховим активностима ван контекста кампање.

- 3.893 домаћих непристрасних посматрача су акредитовани за предстојеће изборе. Бројне локалне невладине организације су се спојиле у једну кровну организацију НВО ОКО, а подручја и методологије сваке од ових невладиних организација су јако различити.
- Господин Карел Де Гуцхт, Предсједавајући ОЕБС-а је именовано господина Давида Хеатха (Члана делегације Велике Британије у Парламентарној скупштини ОЕБС-а) за Специјалног координатора који ће водити краткорочну посматрачку мисију ОЕБС-а.

II. АДМИНИСТРАЦИЈА ИЗБОРА

ЦИК наставља са припремама за изборни дан, усвајајући већину образаца, упута и прописа везаних за одржавање избора; чини се да се расправља о свим административним питањима. За вријеме периода извјештавања Централна изборна комисија је одржала три састанка. Ти састанци су били отворени за јавност и најављени су путем интернет странице Централне изборне комисије, иако понекад прекасно. Медији и домаћи посматрачи обично нису били присутни на сједницама.

Између осталог, Централна изборна комисија је донијела одлуку да се успостави Главни центар за пребројавање у Сарајеву. Предложени су нацрти упута за пријем, обраду, провјеру, објављивање и верификацију изборних резултата, али њихово усвајање је одгођено због касног предавања нацрта члановима Централне изборне комисије.¹

Питање националистичке реторике се такође појавило на састанцима Централне изборне комисије и након горуће дебате коначно је донесена одлука да ће се такви инциденти разматрати за сваки случај појединачно. Централна изборна комисија је оклијевала да донесе одлуке на основу нејасних законских одредби, те се стога одлучила да у пракси одгоди то питање захтијевајући од свог секретаријата да испита сличне случајеве који су се појавили приликом претходних избора и да прикупи неопходне податке о појављивању кандидата у медијима или њиховим изјавама за штампу.

Општинске изборне комисије настављају са радом на организован начин и чини се да су добро припремљене за изборе. Догодиле су се неке мање промјене у саставу одређених општинских изборних комисија због болести или одласка у пензију, што је одобрено од стране Централне изборне комисије. Чини се да већина општинских изборних комисија ради на *ад хоц* основи те да не одржавају службене састанке ако није потребно донијети неке одлуке. Тренутно је у току расподјела кључних изборних материјала општинским изборним комисијама, унутар законски прописаних рокова.

Именовање бирачких одбора је већ практично завршено, са само једном неријешеном жалбом која је послана релевантној општинској изборној комисији на појашњење. Многе општинске изборне комисије су почеле обуку бирачких одбора. Нису

¹ Након дуге и контроверзне расправе, такође је усвојен посебан акт који дозвољава да 37 припадника јединица оружаних снага БиХ који се тренутно налазе у мировној мисији у Ираку гласају путем поште. Овај акт је сматран неопходним због чињенице да је рок за пријављивање за гласање изван земље истекао 17.07.2006. године.

предвиђени никакви службени приручници због недостатка финансијских средстава.² Међутим, Општинска изборна комисија општине Стари Град, Сарајево је објавила Приручник на својој интернет страници (припремљен у сарадњи са Удружењем изборних службеника). Иако је овај приручник намијењен првенствено бирачким одборима те општинске изборне комисије, његови аутори га препоручују и свим осталим општинским изборним комисијама. Централна изборна комисија до сада није изнијела своје мишљење о овом приручнику.

Као што је раније извјештавано, жене су активно укључене у администрацију избора, 30% предсједавајућих општинских изборних комисија су жене. На нивоу бирачких одбора дугорочно ангажовани посматрачи су примијетили да су готово 50% одборника жене, иако се ове цифре у неким подручјима смањују и на 20-30%.

Временски рок за директно укључење на Централни бирачки списак је истекао 15.09.³ Посљедње неријешено питање регистрације је било везано за категорију расељених лица, с обзиром да се статус одређених расељених лица промијенио током периода регистрације бирача.⁴ Након пажљивог разматрања, Централна изборна комисија је одлучила да примијени шири приступ који је у складу са прописима: наиме, расељена лица чији статус је промијењен у међувремену ће уживати статус расељених лица у току ових избора. Ова одлука ће утицати на неких 3.985 бирача, који ће гласати у својим пријератним општинама путем непотврђених гласачких листића у општини у којој бораве.⁵ Да би се избјегла могућност двоструког гласања, имена таквих појединаца ће бити назначена са напоменом „гласа негдје друго“ на изводима са Централног бирачког списка. Ове информације ће бити на вријеме достављене Општинским изборним комисијама.

III. ПРЕДИЗБОРНО ОКРУЖЕЊЕ

За вријеме периода извјештавања интензитет активности кампање је варирао широм земље. Док су дугорочно ангажовани посматрачи ОСЦЕ/ОДИХР Изборне посматрачке мисије у неким подручјима примијетили прилично успорен почетак кампање, други су извјештавали о активном присуству предизборних активности у току неколико посљедњих седмица. У већини случајева примијењено је да се спроводе бројне активности у вези са изборним кампањама те да оне укључују јавне скупове, кампање одласка на врата грађана, плакате и опсежно коришћење медија. Неке од странака, нарочито мање странке, су изразиле већу склоност ка скуповима мањег обима, јавним скуповима који мање коштају, приликом којих су политичари у директном контакту са бирачима.

² ЦИК сматра *Правилник о начину гласања и бројању гласачких листића* одговарајућом замјеном.

³ Бирачи регистровани између 17.08. (рок за примарни списак) и 15.09. ће бити укључени у додатне одломке у Централном бирачком списку, који ће бирачким одборима бити послани у одвојеним омотницама.

⁴ Тако су одређена расељена лица постали редовни бирачи, не уживајући више привилегију да бирају опцију гласања у својим пријератним општинама.

⁵ Гласање путем непотврђених гласачких листића укључује стављање једног гласачког листића у коверат на посебним бирачким мјестима (по једно у свакој општини), која укључује личне податке бирача. Ови гласачки листићи се затим просљеђују Главном центру за пребројавање у Сарајеву. Детаљи о одређеном бирачу се затим провјеравају и ако се открије да су исправни глас постаје важећи.

Док се политички субјекти дотичу питања као што су привреда, образовање, итд., у току њихове кампање питања која су директно повезана са заштитом одређених етничких интереса су и даље превладавала. Кључне теме укључују структуру државе, питање два ентитета, те питање статуса Републике Српске. Везано за ову тему, високи представник је 18.09.2006. године дао изјаву упозоравајући да ће се подузети одређене мјере против неких од кандидата ако се настави са таквом сепаратистичком реториком; већина укључених страна је реаговала на ову изјаву, позитивно или негативно. Неки саговорници су такође изразили забринутост о могућности санкционисања странака од стране Централне изборне комисије. Дугорочно ангажовани посматрачи су примијетили изоловане примјере јавних кампања које су биле на граници говора мржње.

Појавиле су се одређене контроверзе везано за одлуку Социјалдемократске странке (СДП) да кандидује кандидата само за хрватског члана предсједништва из Федерације БиХ (ФБиХ) за државно предсједништво; многе хрватске странке су приговориле због могућности да би хрватски члан предсједништва могао бити одабран већинским гласовима бошњачких бирача, поново наглашавајући осјетљивост тренутног етнички-заснованог изборног система.⁶ Додатно питање које се јавило у току периода извјештавања је било могуће потписивање посебног споразума о сарадњи између Републике Српске и Србије мало прије избора; ово је даље поларизовало опције између различитих страна везано за улогу и ограничења двају ентитета.

Приликом контакта са Изборном посматрачком мисијом ОСЦЕ/ОДИХР, политичке странке су изразиле неколико приговора везано за спровођење кампање, и на централном и на регионалним нивоима. Чини се да су углавном у стању да спроводе своје кампање без препрека од стране власти или од стране других странака. Примјери уништавања лица на плакатима или цијепања плаката са рекламних панела примијећени су од стране неких странака и запажени од стране Изборне посматрачке мисије ОСЦЕ/ОДИХР. Појединачни случајеви изборних плаката на јавним зградама су и даље присутни, али у малом обиму.

Политичке странке су често изражавале забринутост Изборној посматрачкој мисији ОСЦЕ/ОДИХР везано за начине на које медији извјештавају. Мање странке су се жалиле због чињенице да веће странке имају доминацију над медијским простором, док су се веће странке понекад жалиле да њихове поруке буду изгуране због затрпаности извјештајима о активностима мањих странака.⁷ Већина странака је изразила повјерење у администрацију избора, међутим, неколико их је изразило забринутост везано за могуће неправилности које би се могле јавити на дан гласања. Такође су често изражавале мишљење да је нови систем пасивне регистрације знатно побољшао квалитету гласачких спискова.

Учешће жена-кандидата у изборној утрци углавном није видљиво на рекламним постерима и плакатима широм земље, иако градске зоне у Федерацији БиХ укључују одређени број плаката са женама-кандидатима (углавном на кантоналном нивоу). Као

⁶ По тренутном изборном систему, бирачи у ФБиХ могу гласати или за хрватског или бошњачког члана државног предсједништва.

⁷ Значајно је споменути да се ниједна странка није жалила зато што нису добиле свој законски додијељен бесплатни медијски простор.

резултат одредби о квотама у изборном закону, неких 37% кандидата на изборима су жене.⁸

IV. МЕДИЈИ

Три јавна емитера (БХТ, ФТВ и РТРС) су до сада поштовали законске одредбе о бесплатном медијском простору. Емитују бесплатне поруке политичких странака сваког дана у одређеном временском интервалу (ти интервали укључују три до пет презентација различитих странака). Поред тога, сва три јавна ТВ канала емитују редовни изборни програм под називом *Изборна хроника*. Програм има стриктан формат који пружа много информација о изборним активностима политичких странака. Редовне ТВ дебате између кандидата су се одржавале на различитим јавним емитерима. Иако су облици и квалитета дебата варирали, оне су ипак пружиле кандидатима добру прилику да размјене своја мишљења.⁹

Привремени резултати праћења медија које је вршила Изборна посматрачка мисија ОСЦЕ/ОДИХР упућују на то да се у информативним емисијама на сва три ТВ канала показује ограничено интересовање за изборну кампању. С друге стране, посвећују значајан дио својих емисија државним властима и њиховим активностима изван контекста изборне кампање. Између 01.09. и 17.09, БХТ је 25% политичког и изборног ударног термина у информативним емисијама користила за извјештавање о активностима Савјета министара БиХ, о којима је извјештавано само у позитивном или неутралном свијетлу. Након тога друге по реду су ентитетске владе ФБиХ и РС (19% и 18%), о којима је такође извјештавано углавном у позитивном или неутралном свијетлу. Што се тиче политичких странака и коалиција, највише простора је додијељено *Савезу независних социјалдемократа* (СНСД) 10%, и *Странци демократске акције* којој је додијељено 4%. Међутим Изборна посматрачка мисија ОСЦЕ/ОДИХР је установила да је извјештавање о СДА било 61% позитивно, а 39% неутрално, док је свега 24% извјештавања о СНСД-у оцијењено као позитивно а 11% негативно.

За вријеме периода извјештавања откривене су видљиве разлике у медијској покривености између два ентитета, што се одразило и на јавне емитере. Чини се да је РТРС фаворизовала политичке субјекте из РС-а и искористила је 63% политичког и изборног ударног термина на извјештавања о активностима владе РС-а (44%), председника РС-а (9%), и СНСД-а (10%). Ово извјештавање је било претежно позитивне или неутралне природе. С друге стране ФТВ је била мало више наклоњена СДА, и тој странци је посветила 17% времена (углавном неутралне или позитивне природе). На вијестима у ударном термину фокусирали су се углавном на активности владе ФБиХ (26%) и на Савјет министара БиХ (22%).

Приватни емитери чији је рад пратила Изборна посматрачка мисија ОСЦЕ/ОДИХР су показали сличне моделе слабог интересовања за изборну кампању у својим вијестима. ТВ Пинк БиХ је посветила готово 17% својих политичких и изборних ударних термина извјештавању о СНСД-у (претежно позитивне или неутралне

⁸ Тренутно на државном нивоу БиХ, 1 од 9 министара је жена (Финанције/Трезор) а 11 од 42 представника у Парламенту су жене (26%). Поред тога 23 од 98 представника (23%) у ФБиХ и 18 од 83 представника (22%) у РС су жене.

⁹ На примјер, четири ТВ дебате између кандидата за Предсједништво БиХ су емитоване на ФТВ-у у оквиру емисије под називом '60 минута'.

природе). Друга по реду је влада РС (13 %, углавном позитивне природе). С друге стране, ОБН приватни емитер је додијелио највећи дио својих ударних политичких и изборних термина извјештавању о *Народној странци Радом за бољитак* (16%). Поред тога ова странка је купила значајан простор за политичко оглашавање на ОБН телевизији.

Трећа приватна мрежа коју је пратила Изборна посматрачка мисија ОСЦЕ/ОДИХР, ТВ Мрежа Плус, је приликом извјештавања о политичким и изборним вијестима посветила отприлике подједнаку пажњу странкама СДА и СНСД (12% и 13 %). Међутим, Изборна посматрачка мисија ОСЦЕ/ОДИХР је оцијенила да док је 36% извјештавања о СДА било позитивно а тек 9% негативно, чак је 62% извјештавања о СНСД-у оцијењено као негативно и 38% као неутрално.

До сада, штампани медији су пружили опсежну покривеност изборних кампања и док су све новине чији је рад пратила Изборна посматрачка мисија пружиле широк спектар ставова, у правилу су показале јаке знакове фаворизовања одређених странака и кандидата. Тако једино читањем неколико новина бирачи могу добити информације о различитим политичким перспективама и кандидатима. Дневне новине *Дневни Аваз* са сједиштем у Сарајеву су посветиле највише пажње Странци демократске акције (24%) и Странци за БиХ (18%). Док су ти извјештаји били углавном позитивне или неутралне природе, вођа СДА, Сулејман Тихић, је критикован у неколико чланака. С друге стране дневне новине *Глас Српске* (које финансира Влада Републике Српске) су показале недвосмислену подршку СНСД-у, дајући тој странци више од половине простора предвиђеног у ове сврхе, и ти извјештаји су били само позитивне или неутралне природе.

V. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБЕ

У складу са најновијим измјенама и допунама Изборног закона из априла, 2006. године, процес који се тиче приговора и жалби је измијењен.¹⁰ Ове ревизије су узроковале мању забуну код подносиоца приговора; као резултат, велики број приговора је неисправно поднесен (Централној изборној комисији), током периода извјештавања. ЦИК је прослиједила те приговоре компетентним органима и у складу са тим извијестила подносиоце приговора.¹¹

Иако је обрада одређених изборних приговора од стране Општинских изборних комисија новина на овим изборима, Општинске изборне комисије су уопштено показале добро разумијевање и професионалност у извршавању своје улоге у цијелом процесу.

Током периода извјештавања, ЦИК је размотрила 9 жалби на одлуке Општинских изборних комисија када су у питању именовања чланова бирачког одбора. У неким случајевима, подносиоци жалби су пропустили крајњи рок од седам дана за именовање кандидата за бирачке одборе. Иако је ЦИК одбила такве жалбе, ипак је признала да у њиховим одредбама то питање није довољно појашњено (начин

¹⁰ Значајно је споменути да је Савјет за изборне приговоре и жалбе распуштен и да су његове функције додијелене општинским изборним комисијама и Централној изборној комисији. Уз то, Централна изборна комисија је усвојила *Упутство за рјешавање по приговорима и жалбама* у којем су нека од питања у овом процесу појашњена.

¹¹ Ово је нарочито везано за уништавање изборних плаката (прослијеђено од Централне изборне комисије надлежним општинским изборним комисијама) и приговоре везане за прекршаје електронских медија (Централна изборна комисија прослиједила РАК-у)

рачунања рокова), те је сходно томе Комисија одлучила да их исправи. Остале жалбе на чланство у бирачким одборима доводе у питање транспарентност процеса именовања и расподјеле водећих позиција (предсједника или њихових замјеника). ЦИК је одбила све такве приговоре као неосноване и неправовремене, закључивши да су Општинске изборне комисије дјеловале у складу са законом.

Као првостепена инстанца Централна изборна комисија је размотрила два приговора која су указивале на употребу језика мржње у кампањи. Оба приговора су једногласно одбијена као неоснована. С обзиром на нејасно значење израза “језик мржње” у изборном закону, Централна изборна комисија задржава дискрецију на шире тумачење овог термина и сваки случај проучава појединачно.

Централној изборној комисији је такође поднесен приговор о наводној злоупотреби јавних средстава од стране једног кандидата којем већ траје мандат. Умјесто да се разматра на отвореном засједању приговор је једнострано одбачен писмом Предсједавајућег Централне изборне комисије; о овом осјетљивом, забрињавајућем случају није донесена заједничка одлука. Такође ваља примијетити да постојећи изборни закон нема одредби којима се спречава злоупотреба јавних средстава од стране кандидата којима траје мандат.

Током периода на који се извјештај односи само је једна жалба поднесена Апелационом одсјеку Суда БиХ. Жалба се односила на одлуку којом се одбија оснивање бирачког мјеста у једној изборној јединици. Апелациони одсјек Суда БиХ одбацио је жалбу као неосновану.

Поред тога, Регулаторна агенција за комуникације (РАК), којој је задатак да се брине за кршење правила емитовања за вријеме избора, обавијестила је Изборну посматрачку мисију ОСЦЕ/ОДИХР да је примила десет приговора везаних за медије. Изборна посматрачка мисија се тек треба састати са РАК-ом како би добили додатне информације које се тичу ових приговора.

VI. ДОМАЋИ ПОСМАТРАЧИ

25 домаћих невладиних организација (НВО) затражиле су акредитовање за предстојеће изборе који ће се одржати 01.10.2006. Централна изборна комисија је одобрила акредитовање свим организацијама које су се пријавиле; тако ће 3.893 локална непристрасна посматрача пратити изборни процес на дан избора. Поред тога ЦИК је акредитовала и 80 страначких посматрача, номинованих од 12 странака за надгледање рада Централне изборне комисије и Главног центра за пребројавање гласова у Сарајеву.¹²

Мрежа невладиних организација ОКО ће вршити координацију активности одређеног броја домаћих невладиних организација везаних за посматрање избора на подручју цијеле државе. Међутим, обим дјеловања и кориштена методологија сваке појединачне групе су веома различити.

¹² Страначки посматрачи на бирачким мјестима акредитују се на нивоу општинске изборне комисије.

VII. АКТИВНОСТИ ИЗБОРНЕ ПОСМАТРАЧКЕ МИСИЈЕ ОСЦЕ/ОДИХР

Водитељ Изборне посматрачке мисије ОСЦЕ/ОДИХР и други чланови мисије и даље се настављају сусретати са изборним комисијама, политичким странкама, кандидатима, службеницима на државном и ентитетском нивоу, медијима, представницима грађанског друштва и другим актерима из цијеле земље. Дугорочно ангажовани посматрачи су се састали са члановима већине Општинских изборних комисија те успоставили везе са домаћим властима, политичким странкама, представницима грађанског друштва и медијима на регионалном нивоу.

Други информативни састанак за представнике дипломатских мисија и међународне организације планиран је за 21.09. Почеле су припреме за долазак краткорочно ангажованих посматрача.